OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO HE 252/2016 vp

Kriminaalipoliittinen osasto
Hallitusneuvos Ulla Mohell

7.12.2016

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi

1. Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on lisätä tutkintavankeudelle tehokkaasti valvottuja vaihtoehtoja. Tavoitteena on myös lyhentää tutkintavankien säilyttämisaikaa poliisin tiloissa.

2. Pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan kahta uutta tutkintavankeuden vaihtoehtoa, tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia, joita koskevat säännökset lisättäisiin pakkokeinolakiin. Molempien pakkokeinojen määräämisestä päättäisi tuomioistuin. Tuomioistuin voisi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta teknisin välinein valvottuun **tehostettuun matkustuskieltoon**, jos matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino ja muut pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täyttyisivät. Tehostettu matkustuskielto voitaisiin määrätä ennen vastaajan tuomitsemista rangaistukseen.

Sen jälkeen kun vastaaja olisi tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuin voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä tuomitun henkilön teknisin välinein valvottuun **tutkinta-arestiin**, jos pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täyttyisivät ja tuomittu rangaistus olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta.

Edellytyksenä tehostetulle matkustuskiellolle ja tutkinta-arestille olisi muun muassa, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja velvollisuuksia ja että niiden noudattamista voitaisiin pitää todennäköisenä rikoksesta epäillyn tai tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden vastaavien seikkojen perusteella.

Erona näiden pakkokeinojen välillä olisi myös, että tutkinta-arestiin liittyisi aina velvollisuus pysyä asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa tuomioistuimen ratkaisusta ilmenevinä aikoina. Tehostetussa matkustuskiellossa tällaisen velvoitteen määrääminen olisi tuomioistuimen harkinnassa.

Tutkinta-arestin toimeenpanon valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitos, tehostetun matkustuskiellon valvonnasta vastaisi poliisi kuten matkustuskiellonkin valvonnasta. Molempien pakkokeinojen teknisen valvonnan järjestäisi Rikosseuraamuslaitos.

Jos tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätty henkilö rikkoisi hänelle asetettuja velvollisuuksia, hänet voitaisiin pidättää ja vangita. Lievissä rikkomustapauksissa tutkinta-arestiin määrätylle voitaisiin antaa kirjallinen varoitus.

Tehostetussa matkustuskiellossa ja tutkinta-arestissa toimeenpantu vapauden rajoitus vähennettäisiin lopullisesta määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta siten, että kaksi vuorokautta tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vastaisi yhtä päivää ehdotonta vankeutta. Jos vähennettävien vuorokausien määrä ei olisi kahdella jaollinen, ylijäävä päivä jätettäisiin vähentämättä.

Tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä pääsääntöisestä enimmäisajasta eli neljästä viikosta seitsemään päivään. Tutkintavankia ei saisi pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Muihin muutettavaksi ehdotettuihin lakeihin tehtäisiin pakkokeinolain muutosten edellyttämät muutokset.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Tutkintavankien nykyistä joutuisampi siirtäminen poliisin säilytystiloista vankiloihin lisäisi tutkintavankien määrää vankiloissa arviolta 34—40 tutkintavangilla päivittäin. Toisaalta tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin käyttöönotto vähentäisi tutkintavankien päivittäistä määrää arviolta 10—15 tutkintavangilla päivittäin. Lisäksi muutama rikoksesta epäilty, jolle on määrätty tehostettu matkustuskielto tai tutkinta-arestin valvontatoimi, voitaisiin eurooppalaisen valvontamääräyksen perusteella siirtää siihen EU:n jäsenvaltioon, jossa rikoksesta epäilty asuu. Tämän perusteella arvioidaan, että tutkintavankien määrä Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa lisääntyisi 25—30 tutkintavangilla päivittäin.

Lisäksi kuljetustehtävät edellyttävät 120 000 euron lisäresurssia ja tutkinta-arestin valvonta ja toimeenpano arviolta 247 000 euron lisäresursseja vuodessa. Pysyvät lisäkustannukset Rikosseuraamuslaitokselle olisivat vähintään 1,67 miljoonaa euroa, enintään 1,97 miljoonaa euroa.

.

Ehdotetut muutokset voidaan toteuttaa Rikosseuraamuslaitokselle valtiontalouden kehyspäätöksissä ja valtion talousarvioissa osoitettujen määrärahojen puitteissa.

Poliisille syntyisi säästöjä tutkintavankien nykyistä nopeammasta siirtämisestä tutkintavankilaan ruokailun ja terveydenhoidon kustannuksissa yhteensä 282 000 euroa. Lisä-

kustannuksia aiheutuisi kuulustelumatkoista poliisilaitosten ja vankiloiden välillä. Poliisihallitus arvioi, että taloudelliset vaikutukset olisivat 640 euroa tutkintavankia kohden eli 640 000 vuodessa.

Ehdotetut muutokset voidaan toteuttaa poliisille valtiontalouden kehyspäätöksissä ja valtion talousarvioissa osoitettujen määrärahojen puitteissa.

3.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Tutkintavankien säilyttämisajan lyhentäminen poliisivankilassa saattaa vaikuttaa rikosten selvittämisprosentteihin, esitutkinnan kestoon ja jopa tutkintavankeusajan pitenemiseen. Tutkintavankien säilytysajan lyhentäminen poliisivankilassa vaatii esitutkintaresurssien nykyistä suurempaa kohdentamista tutkinnan alkuvaiheeseen.

3.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksen tarkoituksena on vähentää vapaudenmenetyksen käyttöä sellaisissa tilanteissa, joissa rikoksesta epäillyn tai tuomitun vapautta vähemmän rajoittavat pakkokeinot olisivat mahdollisia ja niitä voitaisiin käyttää tutkintavankeuden tarkoitusta vaarantamatta. Tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin käytöllä voitaisiin vähentää niitä haittavaikutuksia, joita tutkintavankeudella on.

Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin täytäntöön ne lukuisat kannanotot, joita kansainväliset ihmisoikeuksien valvontaelimet ja eduskunnan oikeusasiamies ovat antaneet.

4. Asian valmistelu

Esitys perustuu oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotuksiin ja työryhmän ehdotuksista saatuihin lausuntoihin. Työryhmän mietintö oli yksimielinen. Hallituksen esitysluonnoksesta pyydettiin lausunto 40 taholta. Lausuntoja saatiin yhteensä 30. Lausunnoissa suhtauduttiin pääsääntöisesti myönteisesti tutkintavankeuden vaihtoehtojen lisäämiseen. Eniten kritiikkiä lausunnoissa esitettiin ehdotukseen siitä, että tutkintavankien säilyttämisaikaa poliisin tiloissa lyhennettäisiin.

Varsinaisen lausuntokierroksen jälkeen sisäministeriöltä ja Poliisihallitukselta pyydettiin erikseen lausuntoa esityksen kustannusvaikutuksista.

5. Voimaantulo

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.